

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

МОВА, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА У ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Збірник наукових праць

Випуск 3

СУМИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2016

позволяющих иметь количественно и качественно оцениваемые результаты для студентов разных специальностей и формирующие систему единых норм и требований к различным уровням владения языком.

Список литературы

1. Дворянчикова С. Е. К вопросу о тестировании по РКИ и проблеме объективности оценки сформированности умений в различных видах речевой деятельности студентов-иностранцев / С. Е. Дворянчикова // Тенденции и проблемы языковой подготовки иностранных студентов в современных условиях : Материалы заочной Международной научно-практической интернет-конференции. – Запорожье : Изд-во ЗГМУ, 2013. – С. 65–69.

2. Методика преподавания русского языка как иностранного [учебное пособие] / Лебединский С. И., Л. Ф Гербик. – Минск, 2011. – 309 с.

3. Образовательная программа по русскому языку как иностранному / Есина З. И., Иванова А. С., Соболева Н. И., Сорокина Е. В., Сучкова Г. А., Шустикова Т. В., Нахабина М. М., Степаненко В. А., Артемьева Г. В., Дубинская Е. В., Баранова И. И., Кутузова Г. И., Стародуб В. В. – М., 2001. – 134 с.

М. С. Казанджисва

ФОРМУВАННЯ ТЕЗАУРУСУ СПЕЦІАЛІСТА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Нові вимоги, що постали перед вищою освітою, зумовили необхідність трансформації освітніх парадигм, і насамперед

шляхом інтелектуалізації освітнього процесу [1, 3]. Загальновідомо, що одним з основоположних завдань якісної освіти є формування професійного інтелекту фахівця. Проте нині досить часто спостерігається неухильне зниження рівня професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, що є актуальною проблемою вищої освіти на всьому пострадянському просторі. І не в останню чергу ця проблема пов'язується з рівнем інтелекту студентської молоді, який значною мірою впливає на якість знань і умінь.

Посилення прагматичного підходу до вищої освіти (як відкритого, так і прихованого), поступова і свідома детеоретизація навчального процесу протягом тривалого часу засвідчили остаточну перемогу тенденції до вузькопрофільної спеціалізації, що позначилося передусім на рівні умінь теоретичного мислення та розвитку інтелекту взагалі. Поставлена в центр уваги професійна компетентність, ставши модним трендом, почасти обмежується освоєнням лише предметного змісту навчальних курсів і формуванням основних професійних умінь. Відтак власне інтелектуальна складова процесу освіти виявляється «зайвою» і певною мірою «опозиційною» до професійної підготовки фахівця.

Одним із напрямів модернізації сучасної вищої школи і спробою подолати вказану суперечність стало впровадження в освітню парадигму компетентнісного підходу, покликаного не тільки забезпечити випускника вишу теоретичними знаннями, а й сформувати у нього досвід здійснення певної діяльності та спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення. Компетентнісний підхід передбачає оновлення змісту загальної і спеціальної освіти шляхом формування як сукупності запропонованих державою компетентностей в інтелектуальній, комунікативно-інформаційній, суспільно-політичній та інших сферах, так і компетентностей, рекомендованих Радою Європи [1, 3]. Рекомендації Ради Європи стосовно ключових компетентностей спираються на аналіз запитів роботодавців та

соціальні очікування суспільства. Важливі для європейського соціального простору ключові компетентності, згідно із цими рекомендаціями, представлено основними п'ятьма групами:

- політичні та соціальні компетентності;
- компетентності, пов'язані із життям у полікультурному суспільстві;
- компетентності в усній та писемній комунікації;
- компетентності, пов'язані зі зростаючою інформатизацією суспільства;
- здатність навчатися впродовж життя [4–6].

Очевидно, що поняття «ключові компетентності» вказує на їх загальний характер, надпрофесійний і надпредметний (іноді як синонімічне використовується поняття «ключові кваліфікації»). Проте, незважаючи на їх «всеохопність», деякі із цих компетентностей особливо важливі не тільки для соціалізації в широкому розумінні цього слова, а насамперед для соціального життя та роботи (професійної діяльності), оскільки неволодіння ними загрожує людині соціальною ізоляцією. Йдеться насамперед про уміння усної і писемної комунікації різними мовами, в тому числі через Інтернет, сприйняття і аналіз інформації, володіння інформаційними технологіями, а головне – про здатність до навчання впродовж життя (потреба в актуалізації та реалізації особистісного потенціалу, здатність до саморозвитку) в контексті як особистої, так і професійної життєдіяльності, що виступає «запорукою життєвого успіху та ефективного функціонування суспільства» [5, с. 87–88].

Близьким за своєю сутністю до «компетентності» є поняття функціональної грамотності – як здатності особистості взаємодіяти із зовнішнім середовищем, успішно в ньому функціонувати й адаптуватися до постійно мінливого довкілля. Функціональну грамотність можна вважати властивістю освіченої людини, що забезпечує їй мовну грамотність, комп'ютерну та інформаційну грамотність, правову та громадянську грамотність тощо (особливе місце в цій системі

посідає так звана діяльнісна грамотність, яка певним чином корелює із концепцією пошукової активності). Часто як синонім до поняття «компетентність» використовується і термін «базова навичка» (Б. Оскарссон), під яким розуміють «особистісні та міжособистісні якості, здібності, навички і знання, виражені в різних формах і різноманітних ситуаціях роботи та соціального життя» [7, с. 44].

Феномен компетентнісного підходу і пов'язаних із ним теоретичних концептів досить повно і глибоко досліджений спеціалістами різних галузей, професійна компетентність розглядається з позицій нових концепцій і наукових напрямів. Однак у підготовці майбутніх фахівців з'являються нові проблеми, одну з яких ми вбачаємо в занадто низькому рівні інтелектуальної культури. Переважна увага до формування умінь комунікації, на противагу теоретичним знанням, призводить до парадоксальних ситуацій: тезаурус багатьох випускників вищих навчальних закладів не може забезпечити корпоративне спілкування – взаємодію осіб, пов'язаних однією спеціальністю.

Відтак наразі все актуальнішим стає професійно-орієнтований підхід до навчання, в тому числі й іноземних студентів, для яких важливим компонентом є професійно-комунікативна компетентність. Структура відповідної підготовки розглядає іншомовну професійно-комунікативну компетентність як основну ланку, пов'язану з іншими аспектами компетентності – лінгвістичним, мовленнєво-мислительним, психолого-педагогічним, культурологічним, країнознавчим тощо (зі зрозумілих причин за межами нашого розгляду ми залишаємо такі види компетентності, як мовна, країнознавча, культурологічна, соціолінгвістична). І тезаурусний аспект професійно-комунікативної компетентності ми вважаємо одним з найважливіших для професійної діяльності.

В межах розгляду тезаурусної складової неможливо оминати термін тезаурус, який походить від грецького слова *θησαυρός* (що означає *скарб*) і використовується в декількох

значеннях: 1) спеціальна термінологія (інструмент опису предметної галузі), тобто словник, сукупність відомостей, корпус понять, визначень і термінів певної галузі знань або сфери діяльності, що забезпечує несуперечливу комунікацію і взаємодію осіб, пов'язаних певною темою або професією; 2) база знань, сукупність інформації, відомостей, що ними володіє суб'єкт; 3) в минулому (*застар.*) – як позначення словників, які вміщують лексику певної мови, проілюстровану прикладами використання в текстах. Для наших цілей важливими є дві перші позиції, тобто «взаємодія» «професійного» (загального) та «особистісного» (конкретного) тезаурусів.

У контексті завдань формування і вдосконалення інтелекту науковцями запропоновано основні критерії розвитку мислення (ступінь усвідомленості операцій і прийомів розумової діяльності; ступінь володіння операціями та прийомами розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація тощо); рівень сформованості вміння здійснювати перенесення усвідомлюваних операцій та прийомів мислення з одних ситуацій в інші – схожі або аналогічні; рівень сформованості словесно-логічного, наочно-образного, предметно-дієвого мислення; рівень і динаміка різних характеристик розуму (глибина, гнучкість, системність, швидкість, послідовність, критичність, самостійність); здатність конструювати алгоритми та використовувати їх у пізнавальній діяльності; уміння творчо розв'язувати задачі. До цього переліку входить і такий важливий компонент, як обсяг тезаурусу та його системність. Зазначимо, що тезаурусна складова як компонент навчання передбачає не лише «термінологічні знання» (основні поняття курсу, тобто спеціальна термінологія), а й певні «тезаурусні структури» (зв'язки між референтами, їх класифікація тощо). Процес сприйняття й розуміння змісту слів і їх взаємозв'язків у контексті речення реалізується на вербально-семантичному рівні, який (у контексті викладеного) теж можемо вважати «тезаурусним». Це рівень не лише фонетичної, лексичної і граматичної

компетентності, а й теоретичний, що дозволяє оперувати поняттями, визначеннями і термінами спеціальної галузі знань або сфери діяльності, аналізувати, класифікувати, включати їх до більш широкого контексту функціонування тощо.

Студенти-іноземці, що навчаються на юридичному факультеті, демонструють недостатню сформованість тезаурусних структур і вибіркові «термінологічні знання», що свідчить про неготовність до повноцінної професійної діяльності. Більшість із них не завжди здатні виділити істотне в навчальному матеріалі, досить часто концентрують увагу на деталях і несуттєвих ознаках, властивостях, фактах, не володіють прийомами розумової діяльності (конструювання дефініцій, порівняння, класифікація, категоризація, виведення) тощо. У більшості майбутніх фахівців відсутнє вміння усвідомлено користуватися понятійним апаратом, інтерпретувати результати інтелектуальної діяльності, усвідомлювати, розпізнавати і створювати власні алгоритми продуктивної навчальної діяльності.

Звідси постає завдання формування не просто комунікативної культури (як уміння ефективно використовувати мовні можливості відповідно до ситуації, сфери й завдань спілкування), а екстралінгвістичної, «тезаурусної культури», культури інтелектуальної діяльності як необхідної складової теоретичної підготовки сучасного фахівця. Вирішенню цих завдань може сприяти звернення до інтелектуального потенціалу навчальних курсів, виокремлення і аналіз інтелектуально орієнтованих напрямів дидактики.

Формування комплексу вмінь іншомовної комунікації в тому чи іншому виді діяльності можливе в тому числі і через метод системного моделювання (визначення умінь сприймання і продукування іншомовної наукової інформації, типів і різновидів вправ і завдань). Студентам-іноземцям з метою навчання читанню можуть бути запропоновані спеціальні тексти, систематизовані на основі метатемного підходу та типу

їх комунікативної організації. Метатемний підхід є ефективним методом презентації логіко-сислової структури і змісту навчальних текстів, оскільки дозволяє коректно організовувати спеціальну інформацію, підвищувати рівень усвідомленості операцій і прийомів розумової діяльності і ступінь володіння ними.

Отже, резерви підвищення інтелектуальної культури студентської молоді ми вбачаємо в активізації тезаурусного аспекту іншомовної комунікативної компетентності, тобто в запровадженні у навчальний обіг тезаурусної складової як елективного курсу при вивченні української (російської) мови як іноземної. Інтелектуальна діяльність студентів, що передбачає цілеспрямовану роботу зі спеціальними текстами, має бути обов'язковим компонентом навчального контенту – або частиною кожної навчальної дисципліни, або окремим навчальним курсом, що дасть можливість сформувати у майбутніх фахівців системне, професійне, креативне мислення, забезпечуючи тим самим реалізацію одного з принципів якісної освіти. Відтак, зважаючи на необхідність інтелектуалізації навчального процесу, викладач має розв'язувати нові завдання, до яких, крім формування тезаурусної бази, належить переосмислення предметного змісту навчальних курсів з метою реалізації системного підходу; міждисциплінарна організація змісту навчання; формування у студентів достатнього рівня розвитку професійного інтелекту та професійної рефлексії.

Список літератури

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал

"Эйдос". – 2006. – 5 мая.
<http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>. – В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru

3. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.
4. Definition and Selection of Competencies (DeSeCo). Country Contribution Process: Summary and Country Report. – Uri Peter Trier. – University of Neuchatel, October 2001. – 279 p.
5. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzezland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a //Secondary Education for Europe Strsburg, 1997.
6. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe. – N.Y., 2002. – 28 p.
7. Оскарссон Б. Базовые навыки как обязательный компонент высококачественного профессионального образования / Оценка качества профессионального образования / Под общ. ред. В. И. Байденко, Дж. Ван Зантворта. Европейский фонд подготовки кадров. Проект ДЕЛФИ. – М., 2001.

О. П. Конек, Махаатро Гоуранго

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ СРЕДСТВАМИ ЭТНОЭТИКЕТА

Неотъемлемым компонентом процесса обучения иностранному языку является формирование социокультурной компетенции, под которой обычно понимают социокультурные знания, адекватно используемые в межкультурной